

Il-Festa ta' San Ĝużepp fi tmiem is-Seklu Dsatax minn Lenti Ĝurnalistika

Kitba ta' Angelo Schembri

Ftit tal-jiem wara li giet iċċelebrata l-Festa ta' San Ĝużepp tas-sena l-oħra, giet f'idejja kopja tal-ktieb tal-festa li giet ippubblikata mill-Każin San Ĝużepp u Banda De Rohan fl-okkażjoni tal-festa tal-Patrijarka f'Haż-Żebbuġ. Fost id-diversi artikli nformattivi u storici, segwejt b'interess dak li kiteb is-Surmast Henry Camilleri¹, dwar il-ġlieda eterna bejn iż-żewġ baned anzjani Żebbuġin li ta' kull sena jissostanzjaw iż-jed provi b'referenza lejn liema kienet l-ewwel Banda li twaqqfet f'Haż-Żebbuġ u għalhekk eventwalment f'Malta. Fost id-diversi kwotazzjonijiet li nkluda s-Surmast Camilleri kien hemm waħda

L-ewwel ritratt dokumentat li qatt ittieħed lill-Istatwa Artistika ta' San Ĝużepp wara l-wasla tagħha minn Marsilja, armata ghall-festa f'Awwissu fl-epoka tal-ġurnal li jitkellem dwarhom l-artiklu

partikolari li laqtitli għajni iż-żejed mill-oħrajn u li kienet tgħid “La Società Filarmonica Nazionale di Casal Zebbug rallegrerà colle sue dolci armonie la festa, la quale siamo certi che riuscirà...”. L-aħbar fil-'Gazzetta Malta' tad-29 ta' Lulju 1890 kienet illi l-Banda De Rohan kienet ser tieħu sehem fil-Festa ta' San Ĝużepp f'Hal Kirkop, u l-mod kif is-Surmast Camilleri silej il-kliem rilevanti għall-Banda De Rohan, tani ħejja li dan kien biss parti minn ittra jew programm komplut tal-Festa ta' dik is-sena. Għalhekk fi żmien qasir erhejt ilha lejn il-Biblioteka Nazzjonali l-Belt, u qattajt l-isbaħ xahrejn nirriċerka l-ġurnal tal-epoka, li jkollu ngħid ipprovdejli għadd sabiħ ta' nformazzjoni, li permezz ta' dan l-artiklu ser naqsamha magħkom.

Il-Konferma tal-Wasla u l-Benefattur tal-Istatwa ta' San Ĝużepp

L-ewwel artiklu li Itqajt miegħu sibtu fil-ġurnal ‘*Il Popolo*’ tat-13 ta’ Novembru 1886² u ironikament, minkejja li hija kitba dwar il-festa parrokkjali li kienet giet iċċelebrata għimġha qabel, toffri ħafna iż-żejed informazzjoni mis-suġġett originali tagħha. Il-kittieb jgħid li dik is-sena, il-Purċissjoni kienet għiet immexxija minn Dun Antonio Vella D.D. u għaliha kkonkorra poplu numeruż, bit-thabrik u l-impenn tal-W.R. Kappillan Dun Giuseppe Barbara D.D. Hawn issegwi l-iż-żejed parti rilevanti għalina “*Abbiamo veduto ed ammirato la nuova statua di San Giuseppe che il Negoziante Giuseppe Agius ha donato alla confraternità dello stesso Patriarca eretta in detta Parrocchia.*” Il-kittieb jiddeskrivi l-Istatwa ta' San Ĝużepp bħala ġidida, peress li kienet ilha biss sentejn li żjanżnet. Isem il-benefattur Agius huwa kkorra ukoll fl-Inventarju tal-Fratellanza ta' San Ĝużepp³ fejn jingħata tagħrif dwar l-Istatwa, l-pedestall u l-bradella, kollo datat 1884. Imbagħad jitkompli l-artiklu billi sarkastikament jgħid li waqt kien qed igawdi l-festa, għie f'idejha sunett miktub bil-fonetiku, li kien "...capo lavoro del celebre maestrucolo della scuola di Governo del Tarxien Signor Giuseppe Michele Cini.” Isostni li kien ikun aħjar għal Cini li das-sunett ma jippubblikah xejn għax minbarra li kien mimli żbalji, ma kienx jiftiehem. Jistagħġeb kif iċ-ċensur

tal-Kurja I-Kan. Hen. Caruana ta l-approvazzjoni lil Cini biex jistampa s-sunett u hawn jiġi għal veru skop kemm tal-artiklu, kif ukoll tal-kitba ta' Cini. Il-kittieb jgħid li l-iskop uniku ta' Giuseppe Michele Cini fil-kitba ta' dan is-sunett, kien biex jinkorāġġixxi l-użu tal-fonetiku biex jidher gustuż mal-Onor. Sigismondo Savona, bit-tama li jottjeni xi promozzjoni jew xi żieda fil-paga. Ma jibqax lura milli jikkritikah bl-iebeż “... per insegnare tante bestialità ai poveri disgraziati allievi che sfortunatamente ricapitano sotto la sua direzione.” Il-korrispondent tal-ġurnal ‘Il Popolo’ itemm billijma qdar ankel-kwalità tal-istampar u jaġhti parir lil Cini biex ma jażżardax jerġa’ joħroġ fil-beraħ kompożizzjonijiet oħra simili ta’ dak is-sunett f’gieħ il-festa parrokkjali. Bl-ghajnuna tal-Maġistrat Joe Cassar, fittixt dwar dan Giuseppe Michele Cini. Kien bin Francesco⁴ u twieled fil-belt tal-Isla, miżżewwieġ lil Rosina u kellu ġamest itfal kollha mweldin fi rħula differenti⁵, saħansitra f’Għawdex. Dan aktarx kien dovut għaċ-ċaqliq li kien ikollu kull tant zmien minn skola għal oħra biex jgħallek. Fl-*Istatus Animarum* ta’ Hal Tarxien, jiġi deskrirt bħala “Maestro di Scuola” u jgħix bil-familja f’numru 25, Strada Reale⁶. Kien effettivament jgħallek ukoll fl-iskola primarja ta’ Hal Kirkop, għaliex ingħibditli l-attenzjoni għal każ li kellu fl-okkorrenzi tal-Pulizija ta’ Hal Tarxien u jiddeskrivuh bħala *maestro di scuola a Chercop* fl-istess sena tal-kitba fil-gazzetta, iġifieri 1886⁷. Fittixt ukoll dwar l-użu tal-fonetiku li xtaq jinkorāġġixxi, u Annibale Preca jgħid “x’iġifieri foneticu?”

Igifieri qualunque ittra għanda tinchiteb chif tinsama iddok fil-widna.”⁸ Fi kliem ieħor, jidher li kien hemm moviment letterarju mmexxi mill-Onor. Savona biex il-kliem Malti jinkiteb kif jinhass, u mhux iżjed skont ir-regoli antiki. Dan huwa artiklu li fih tapprezzza kemm informazzjoni tista’ toħroġ dwar dak li jkun ġħaddej fir-rahal, wara mijha u tletin sena !

L-Erba' Statwi tač-Čaqquf

It-tieni aħbar li Itqajt magħha fil-ġurnal 'Malta' hija dik li semmejt fl-introduzzjoni ta' dan l-artiklu, iġifieri 29 ta' Lulju 1890. Meta mort il-Biblioteka nfitteż dik il-ħarġa msemmija fl-artiklu ta' Mro. Henry Camilleri, hadt sorpriża sabiħa, xhieda ta' kemm ir-riċerka twassal biex tikkonferma jew ixxejjen l-ghajdut minn ġenerazzjoni għal oħra. Kif

kont ḥsibt, is-sehem tal-Banda ta' Haż-Żebbuġ kien parti mill-programm shiħ tal-Festa ta' San Ĝużepp f'Hal Kirkop tal-1890 u jgħid li fit-3 t'Awwissu⁹, kienet ser tiġi cċelebrata bil-kbir bħas-soltu I-Festa tal-Kbir Patrijarka San Ĝużepp. Din kellha tibda permezz ta' tliet ijiem tat-Tridu bil-priekti minn Dun Giuseppe Farrugia taż-Żurrieq¹⁰. F'Jum il-Festa, il-Quddiesa Solenni kellha tiġi cċelebrata mill-Kanonku Dun Giovanni Bonnici minn Bormla bl-akkuṃpanjament mužikali tal-Maestro Bugeja¹¹. Il-Paneġierku kellu jintiseg minn Patri Angelo tal-Ordni tal-Predikaturi. Imma l-bomba tasal hawn ! *“Tra le opere nuove che si ammireranno quest’anno sono rimarchevoli le quattro nuove statue rappresentanti la SS. Vergine, il Profeta Davide, Giuseppe dell’Antico Testamento e il Patriarca Abramo.”* Hawn sibt bil-miktub meta verament iżżanżu l-Erba' Statwi taċ-Čaqquf – l-istatwi uniċi li huma sinonimi mal-Festa Ĝużeppina Koppija u li aħna l-Ġużeppini kburin tant bihom!! Dwar dawn dejjem inkiteb u ingħad li waslu minn Marsilja flimkien mal-Istatwa Meraviljuża ta' San Ĝużepp fl-1884. Dan l-artiklu jwaqqa' dan l-ghajdut, ixejjen kull spekulazzjoni u jistabilixxi darba għal dejjem li l-Istatwi sbieħ tal-Mater Christi, David, Abram u Ġustu żżanżu għall-Festa tal-1890¹². Inċidentalment dawn l-istatwi għalqu 125 Sena is-sena l-oħra, u għalkemm fraht fuq li fraħt b'dis-sejba, kelli farka diziappunt li l-Festa kienet laħqed għaddiet u għalhekk ma stajtx infakkar l-anniversarju permezz

L-istatwi ta' Ĝużeppi mibjugh minn ħutu (Gustu) u Abraham li flimkien ma' dawk li jirrappreżentaw lill-Madonna u lir-Re David, ġew imžanżna fil-Festa ta' San Ĝużepp tal-1890

ta' artiklu xieraq fil-ktieb tal-Festa. Apparti dan, wieħed irid iżomm f'moħħu dan li ġej: Abram inbidel permezz ta' ieħor maħdum minn Dennis Bennett fl-1987, filwaqt li l-Mater, David u Ģustu nħadmu ġodda minn Renzo Gauci fl-1991. Allura ta' min jgħid li dawn l-ahħar tlieta, b'kumbinazzjoni, damu jinramaw Mitt Sena Preċiż mill-1890 sal-1990!! U dan mingħajr ħadd ma kien jaf id-data tal-wasla tagħhom.

L-Indulgenza Plenaria mogħtija mill-Papa Ljun XIII

Fil-31 ta' Lulju 1893, ġie ppubblikat programm ieħor tal-Festa ta' San Ġużepp fil-ġurnal 'Malta', li ġieli wkoll kien jissejja ħ 'La Gazzetta di Malta'. Taħt it-titlu "Avviso Sacro", jithabbar li l-Festa kienet ser tiġi cċelebrata "... la solita popolare Festività di S. Giuseppe Patrono della Chiesa Cattolica, che per cura dei confratelli Giuseppini si celebrerà con gran pompa." Dik is-sena Jum il-Festa ħabat fis-6 t'Awwissu. Il-Festa bdiet bit-tliet ijiem tat-Tridu solenni li matulhom ipprietka Dun Francesco Callus taż-Żurrieq. Fi tmiem il-jiem tat-Tridu kellhom jitkantaw bħas-soltu l-versi mmużikati minn Lorenzo Sacco¹³, li hu nnifsu kellu jidderiegi l-kant, filwaqt li l-poplu jkompli miegħu. U hawn nistaqsi dawn il-versi mmużikati mill-organista Koppi Lorenzo Sacco kinux forsi l-ewwel innu f'gieħi San Ġużepp?!¹⁴ Jum il-Festa kellu jibda fil-5.30 ta' fil-ġħodu permezz ta' Tqarbina ġenerali għall-fratelli u l-konsorelli Ġużeppi u mbagħad jitkanta l-Matutin. Matul dik il-ġurnata, kif ukoll il-ġurnata ta' qabel, Lejliet il-Festa, kull min kellu jidħol iżur il-Knisja Parrokkjali u jqerr u jitqarben, kien igawdi mill-**Indulgenza Plenaria mogħtija b'digriet tal-Papa Ljun XIII fit-2 t'Awwissu 1892!**¹⁵ Jidher li din l-Indulgenza kienet għiet mogħtija fil-jiem tal-Festa tas-sena ta' qabel, iżda ħallew is-sena ta' wara biex issir ufficjali. Il-funzjonijiet reliġjużi iġifieri "... Translazione, Primi Vespri, Messa Solenne e Secondi Vespri, accompagnati dalla musica solenne del Maestro Bugeja...", kellhom jitmexxew mis-sacerdot novell Dun Francesco Saccasan mill-Furjana, filwaqt li l-Paneġierku kellu jintiseġ minn Dun Lorenzo DeGabriele¹⁶, l-Kappillan ta' Hal Safi. Fil-Knisja, armata bl-aqwa tiżżej, setgħu jiġu ammirati fost l-oħrajn, żewġ lanterni tal-fidda kompluti bil-lasti għall-użu tal-Fratellanza ta' San Ġużepp u żewġ għandli ġiż-żgħar tal-fidda¹⁷ "... per l'altare di detto Santo... ". Ebda artal tad-Duluri – ta' San Ġużepp kif dejjem sostnejna!! Dawn l-opri tal-fidda ġodda nħadmu fil-Ġermanja.¹⁸ Għall-festi esterni, lejliet u nhar il-Festa, kellu jkun hemm illuminazzjoni tal-Misraħ u t-toroq prinċipali, li kellhom ikunu mżejna mill-aqwa. Kellu jkun hemm il-logħob tan-nar u jieħdu sehem żewġ baned: waħda tal-lokal u oħra barranija.

La Filarmonica di Casal Chircop

Fil-ħarġa tal-ġurnal 'Malta' tal-10 t'Ottubru 1892, taħt it-titlu "Inserzione Comunicate", wieħed isib ittra ffirmata bin-nom de plume S.G.F.¹⁹, li tiddeskrivi c-ċerimonja li saret fl-Iskola Primarja taż-Żurrieq għall-ġħoti tal-premjijiet lill-i-studenti tal-iskejjel taż-Żurrieq, Hal Luqa, l-Imqabba, l-Qrendi, l-Gudja u Hal Kirkop. Fis-sala mżejna bl-aħjar goxi bi bnadar u armi, l-i-studenti qraw poeziji bil-lingwi Taljana, Ngliżja u Maltija, u l-okkażjoni kienet preseduta mid-Direttur tal-Iskejjel Dr. A.A. Caruana. Preżenti wkoll fost il-mistiedna distinti kien hemm is-Sindku tad-Distrett Dr. Rocco Carbone, Dr. E. Mifsud, l-Ispejtur tal-Iskejjel Achille Ferris u l-Kappillan taż-Żurrieq Don Stefano Zammit²⁰. Id-Direttur għamel diskors tal-okkażjoni fejn fiha saħaq l-importanza li l-ġenituri jibagħtu lil uliedhom jitgħallmu l-iskola u anke li t-tfal jinżammu puliti u ndaf bl-uniformi li kienet saritilhom, iġifieri fardal għall-bniet u bluża għas-subien. Din iċ-ċerimonja tal-ġħoti tal-premjijiet "Chiudeva la cerimonia l'Inno Reale suonato dalla Filarmonica di C. Chircop di recente costituita." Fi kliem ieħor, jidher li din il-banda ta' Hal Kirkop twaqqfet fl-1892, u mill-ġurnali li rajt, l-unika darb'oħra li jinsab dokumentat servizz iehor tagħha huwa fil-Festa ta' San Ġużepp tal-1893 kif indikajt fil-paragrafu ta' qabel dan "... bande musicali (una del luogo e l'altra estranea)...". Mhux magħruf jekk din il-Banda kinitx kontinwazzjoni tal-Banda Unione mmexxija mis-Surmast Ignazio Catania li jsemmi Pietru Pawl Castagna f' Lis Storia ta' Malta bil-Gżejer Taħha fl-1890. Biss, aktar 'il quddiem fil-ħarġa tal-ġurnal 'Malta Tagħna' tat-3 t'Ottubru 1896 sibt ittra ntitolata "Il Banda ta Hall Chircop". Il-kittieb li baqa' anonimu, jgħid "Ippermettili ingħiddeb lil min kigħed iġħid illi il-Banda ta Hall Chircop coll-fejn tmur, id-dokk b'xein. Dan m'hux veru, għax la 'i President tal-Banda u l'ankas il-Cappillan katt marru mchien jittalbu u joffru biex id-dokk il-Banda, mkar joħorġiu il-flus min buthom, bħalma jagħmlu il-President u l-Arcipri ta xi raħal iħor. U ftehemna." Tajjeb ta' min jgħid li kemm il-Banda Unione u kemm il-Filarmonica di Casal Chircop, sa llum il-ġurnata qatt ma ġew assoċjati ma ebda festa Koppija. Biss, dwar il-Filarmonica di Casal Chircop, rajna mhux biss li almenu daqqet darba żgur f'San Ġużepp, iżda mill-aħħar ittra, min kitibha implika li b'xi mod il-Kappillan kien jew involut fiha jew jappoġġjaha. Issa fl-1896²¹, il-fida kienet diġa' seħħet u l-Kappillan Barbara kuħadd jaf lil min appoġġja sa mewtu.

Il-Festa ta' San Ġużepp fl-1894 u l-1895

Il-Festi ta' dawn is-sentejn konsekutivi ġew imħabbra għal darbtejn kull sena, u minkejja li l-kliem ftit jew wisq ikun l-istess, xorta ssib dik in-naqra

varjazzjoni b'żieda ta' isem xi predikatur jew xi banda li ser iddoqq. Ghall-Festa tal-1894, dawn l-avviżi ġew ippubblikati fil-ħarġiet ta' 'La Gazzetta di Malta' tat-30 ta' Luju u tal-1 t'Awwissu u nhar il-Festa ħabat fil-5 t'Awwissu. Il-priedki tat-Tridu kellhom isiru minn wild irraħal u saħansitra ex-Segretarju tal-Fratellanza ta' San Ĝużepp, il-Professur tas-Seminarju Dun Mikiel Barbara²², li kien ilu biss tliet snin li ġie ordnat saċerdot. Il-Festa kellha tkun immexxija mis-sacerdot novell Dun Rosario C. Cremona minn Hal Luqa. Lejliet il-Festa filgħodu kelli jikkant t-Te Deum u wara nofsinhar issir it-Tranżulazzjoni u jikkantaw l-ewwel Vespri akkumpanjati bil-mužika²³. L-ġħada f'Jum il-Festa, kellha ssir Tqarbina Ġenerali għall-fratelli Ĝużeppini u wara jikkant l-Matutin. Il-Paneġierku ġie fdat f'idejn Dun Giovanni Gatt minn Hal Safi. Wara nofsinhar kellhom jikkantaw it-tieni Vespri u toħroġ il-Purċijsjoni li tintemm bil-barka Sagreementali. Tissemma wkoll l-Indulgenza Plenarja li kienet inkisbet fil-Festa tas-sena ta' qabel. Ghall-festi ta' barra kelli jkun hemm mixegħla ġenerali, nar tal-ajru u baned, filwaqt li fil-Knisja "... diversi oggetti nuovi preziosi." Il-Festa tas-sena 1895 ġiet imħabbra fuq 'La Gazzetta di Malta' permezz ta' programm bit-titlu *Festività del P. S. Giuseppe in Casal Chercop*, u kellha tiġi cċelebrata fl-4 t'Awwissu. L-Erbgħa ta' qabel Jum il-Festa kelli jibda bħas-soltu t-Tridu li matulu kelli jipprietka Dun Salv Schembri mill-Imqabba. Lejliet il-Festa kellhom jikkantaw il-primi Vespri bil-mužika tal-Maestro di Cappella Bugeja wara t-Tranżulazzjoni. Imbagħad filgħaxja kelli jkun hemm illuminazzjoni, logħob tan-nar u baned mužikali. Iż-żewġ baned mistiedna għal-Lejliet il-Festa filgħaxja kienu "... la Società Filarmonica S. Giorgio di C. Curmi, e quella di C. Luca L'Aquila." Naraw li sa minn żmien daqstant imbiegħed ta'mija u għoxrin sena ilu, il-Banda Unjoni ta' Hal Luqa

AVVISO SACRO

Domenica prossima ventura, 6 Agosto, avrà luogo a C. Chircop la solita popolare Festività di S. Giuseppe Patrono della Chiesa Cattolica, che per cura dei confratelli Giuseppini si celebrerà con gran pompa. Essa sarà preceduta dal solito Triduo solenne, durante il quale reciterà alla sera dopo il vespero dei discorsi il M. Rev. Don Francesco Callus del Zurrico; in seguito si canteranno le solite strofe musicate da Lorenzo Sacco, (il quale dirigerà il canto egli stesso), alternate dalle risposte del popolo.

Al mattino del giorno festivo verso le ore 5.30, prima del mattutino, vi sarà la comunione generale pei confratelli e consorelle non che per rimanente del popolo. In tal giorno, come pure alla vigilia, chiunque visiterà la Chiesa Parrocchiale di detto Casale e sarà munito dei Sacramenti della Confessione e Communione lucrerà l'*Indulgenza Plenaria*; per Decreto di S. S. il Papa Leone XIII emanato il 2 Agosto 1892.

Le sacre funzioni (cioè Translazione—I vesp.—Messa solenne — e II vesp. accompagnati dalla musica solenne del Maestro Bugeja), saranno condotte dal M. Rev. D. Francesco Saccasan novello Sacerdote della Floriana; nella suddetta messa reciterà il panegirico il Molto Rev. Don Lorenzo De Gabriele Parroco di C. Safi. La processione generale coronerà la solennità.

Nel Tempio, ben pavesato e decorato coi migliori addobbi, si ammireranno, tra le altre bellissime cose, due Lanterne colle rispettive aste d'argento per uso della Confraternita di S. Giuseppe e due piccoli candelieri d'argento per l'altare di detto Santo (il tutto lavoro di Germania).

Alla vigilia della festività vi sarà illuminazione per le strade principali e piazza maggiore, che saranno splendidamente pavestate — bande musicali (una del luogo e dell'altra estranea) — e giochi pirotecnicci.

Il-Programm tal-Festa f'ġieħi San Ĝużepp tal-1893 hekk kif ġie pubblikat fil-ġurnal

La Gazzetta di Malta, u li fih tingħata prominenza kbira tal-Indulgenza Plenarja konċessa mill-Papa Ljun XIII sena qabel, lil kull min iżur il-Knisja Parrokkjali ta' Hal Kirkop lejliet u nhar il-Festa ta' San Ĝużepp

Surmast Gaetano Grech.

Il-Professur Dun Mikiel Barbara u oħrajn

Monsinjur Dun Mikiel Barbara D.D. huwa persuna distinta fl-istorja ta' Hal Kirkop u ferm iżjed f'dik ekkleżjastika ta' pajiżna. Kien magħruf bil-bosta għall-paneġierki u l-priedki li kien jagħmel. Fost l-oħrajn huwa għamel id-diskors tal-okkażjoni dakħinhar li ġie inawgurat is-Salib tal-Ġolja fl-1903. Diversi gazzetti ta' żmienu ma Jonqsux milli jħabbru li hu ser ikun qed jinseġ xi paneġierku fil-festi ma' Malta u Ĝħawdex. Fost l-oħrajn iltqajt ma' dawk li huwa għamel f'gieħi San Ġorġ tal-Belt Vittorja t-Ġħawdex f'Mejju 1898²⁵, għall-Festa tad-Duttrina ta' Birkirkara f'Għunju 1908²⁶,

f'San Lawrenz tal-Birgu tal-1910²⁷ u s-Settena tad-Duluri fil-Knisja ta' Ģiežu l-Belt f'Marzu 1912²⁸. Ma' dawn żgur li kien hemm bosta iżjed fosthom Santa Katarina ż-Żurrieq, l-Assunta fl-Imqabba u fċirkostanza ta' mewt tal-Kappillan tal-Gudja li ġieli rreferejt għalihom f'kitbiet oħra tiegħi²⁹. Ir-riċerka tiegħi ibbażajtha fuq diversi ġurnali bħal 'Il-Ħabbar Malti', 'Is-Salib', 'Fede ed Azione', 'Risorgimento', 'Malta Tagħna' u ġurnali oħrajn li semmejt aktar qabel. Iltqajt ukoll ma' ittri b'riferenza għall-festa parrokkjali, kif kienu jieħdu sehem il-baned San Michele ta' Haż-Żabbar u La Stella ta' Casal Luca, meta żżanġnet it-terha tal-maġġur irrakk mata f'Lyons, it-tranżizzjoni tal-prokura tal-festa bejn Dun Mikael Ellul u ħuh Giuseppe³⁰, il-ħruq ta' mijiet ta' gassijiet fid-dħul tal-purċijsjoni u t-tifħir lill-Kappillan Barbara u lill-Ispejtur S. Gabarretta għas-suċċess u l-ordni tal-festa. Dawn qed insemmihom fuq fuq għax m'humiex rilevanti għal dan l-artiklu.

Nagħlaq din il-kitba billi bil-ħsieb nimraħ fiziż-żminijiet li ktibt dwarhom u nimmagħina l-ferħ, is-sodisfazzjon u l-entużjażmu tal-Kappillan Barbara u tal-fratelli u l-konsorelli Ġużeppi f'dawk l-ewwel festi esterni wara t-twaqqif tal-Fratellanza fl-1878 u l-wasla tal-Istatwa Meraviljuża ta' San Ġużepp. Entużjażmu ġenwin li jiġedded minn sena għal oħra bit-twettiq ta' opri ġoddha b'mod partikolari fil-Knisja, bl-interess li ħolqu dawk l-erba' statwi famuži taċ-ċaqquf u bl-ewwel noti mužikali tal-baned tar-raħal. Dan kollu, kien qed isir għalli-ewwel darba u għalhekk wieħed jemma għalli l-istagħġib li nħoloq fost il-poplu ta' raħal zgħir rurali. Tennejt kemm il-darba li għandna nkunu kburin li aħna nissejħu Ġużeppi, u l-istorja dejjem qed issostni kliemi ! Il-Festa ta' San Ġużepp kienet sa mill-bidu nett l-aqwa waħda fir-raħal u l-Fratellanza mingħajr ebda dubju li l-iżjed waħda sinjura. Li tgħid l-istorja ma jħassru ħadd, anzi kulma jmur qed jiġi kkonfermat dan kollu. Ghaddew għexieren ta' snin minn dawn l-avviżi fuq il-gazzetti, nies ġew u oħrajn telqu qabilna, iżda l-principju u l-ideal ma ttiefsu qatt!

Referenzi u Noti oħra:

- ¹ Ara Henry Camilleri, "Il-Baned Antiki Tagħna", Programm tal-Festa ta' San Ġużepp, Haż-Żebbug, 2015, Paġni 117 sa 142.
- ² Din ir-referenza kienet għiet ikkwotata l-ewwel darba minn Pawlu Azzopardi f'artiklu tiegħi fil-Ktieb tal-Festa ta' San Ġużepp f'Hal Kirkop, 1994.
- ³ L-Inventarju tal-Fratellanza ta' San Ġużepp huwa wieħed mir-Reġistri li għandha l-Fratellanza u jibda sa mill-1877, sena qabel it-twaqqif uffiċċiali. Il-kitba dwar l-Istatwa ta' San Ġużepp, il-pedestall u l-ewwel bradella li kellha hija waħda dettaljata u jissemma ċar il-benefattur Giuseppe Agius li kien fratelli.
- ⁴ Hajr lis-Sur Fabian Mangion mill-Isla tal-ġħajnuna li tani fir-riċerka biex insibu dokumentazzjoni ta' twelid, żwieg u mewt ta' Giuseppe Michele Cini. Minkejja li xejn m'huwa

kkonfermat, teżisti possibiltà li missieru, Francesco Cini, kien il-benefattur tal-istawta tas-Santissima Trinità li tinsab meqjuma fil-Bażilika Sengleana u li għet skolpita fl-1842 minn Antonio Chircop.

⁵ It-tfal ta' Giuseppe Michele Cini ġew imwielda kif ġej: Francesco fl-Isla, Petronilla fl-Imqabba, Alfredo f'Hal Tarxien, Raffaele f'Għawdex u Salvatore f'Hal Tarxien.

⁶ Hajr lill-Maġistrat Joe Cassar li pprovdidi kopji tal-*Istatus Animarum* ta' Hal Tarxien u tal-*Libro Defunctorum* ta' Hal Tarxien.

⁷ Hajr lis-Sur Aurele Gafà li ġibidli l-attenzjoni għall-okkorrenza li seħħet fis-27 ta' Lulju 1886 fejn Cini ġie nsultat minn Giovanni Battista Adami f'Hal Tarxien.

⁸ 'Il-Ħabbar Malti', 5 ta' Mejju 1883.

⁹ Il-Festa ta' San Ġużepp damet tiġi cċelebrata fl-ewwel ħadd t-Awwissu sal-1939. Fi żmien il-parrokkat ta' Dun Ġużepp Inguzanez, għet trasferita għall-ewwel ħadd ta' Mejju.

¹⁰ Dun Ġużepp Farrugia magħruf bħala l-Lasta, kien wiċċi familjari għall-Koppin. Kien kittieb u poeta li ghix bejn l-1863 u l-1929. Ara: Memento ! fil-Ktieb tal-Festa San Ġużepp Hal Kirkop, 2012, Paġni 88 u 89.

¹¹ Sal-1961, il-mužika għall-Festa ta' San Ġużepp dejjem tmexxiet mill-Cappella Buġeja b'eċċeżżjoni ta' sentejn l-1957 u l-1958 fejn kienet daħlet dik ta' Diacono.

¹² B'rabta ma' din is-sejba, u bl-idea li dawn l-istawti xorta ġew minn Marsilja, avolja aktar tard, għamilt iżjed riċerka dwar merkanċi li kienet tkun dieħla f'Malta fuq vapuri Franciżi. Sfortunatament s'issa għadni ma ltqajt ma' xejn.

¹³ Lorenzo Sacco kien organista għami li tgħalleml il-mužika bl-udit. Huwa kien l-organista tal-Parroċċa ta' Hal Kirkop sa mewtu fl-1929. Sacco kien ukoll issieħeb fil-Fratellanza ta' San Ġużepp fl-1879. Ara: Angelo Schembri f'"Kurċitajiet fl-istorja Ekklejjażista ta' Hal Kirkop", Ktieb tal-Festa San Ġużepp Hal Kirkop, 2013, Paġna 40.

¹⁴ Ingħad mhux darba jew tnejn li dari kien ježisti innu sabiħ u li x'aktarx intilef maż-żmien.

¹⁵ Tifkira ta' din l-Indulgenza Plenarja għadu ježisti kwadru bikkliem Indulgenza Plenaria li kien jitwaħħal mal-koxxa tal-bieb tal-Knisja Lejjet u Nhar il-Festi ta' San Ġużepp.

¹⁶ Dun Lawrence DeGabriele kien saċċerdot Żejtuni li beda bħala Kappillan f'Hal Safi u fi żmien qasir irritorna lejn Belt twelidu fejn serva bħala Arcipriet għal-żmien twil. Kien magħruf bħala l-ħabib tal-Fqar u fil-misraħ ta' wara l-Knisja Parrokkjali taż-Żejtun hemm mafkar imwaqqaf f'gieħu.

¹⁷ Dawn l-opri huma kkonfermati bid-data b'kollo fl-Inventarju tal-Fidda tal-Fratellanza ta' San Ġużepp li kien ingħabar mill-ex-Speaker tal-Kamra tad-Deputati Dr. Jimmy Farrugia.

¹⁸ Jidher li kien hemm moviment pjuttost stabbli li kulma kien jiġi ordnat għall-Festa ta' San Ġużepp fl-ewwel żminijiet tagħha, kellu jiġi ordnat minn barra. L-Istatwa ġiet minn Marsilja, dawk taċ-ċaqquf jingħad li ukoll, il-fidda tal-Fratellanza mill-Ġermanja, ir-rakku minn Franza eċċi eċċ. Din kienet turija ta' superiorità fost il-festi Maltin. Din il-kważi ossessjoni li jingħab kollo minn barra għal-oħra tiegħi spiss tiġi kkritikata fuq il-gazzetti, anke b'mod dirett għall-Festa ta' San Ġużepp b'ittra fil-'Malta Tagħna' f'Awwissu tal-1905 intitolata "Il Perli u l-Ovali".

¹⁹ Jista' jkun li dan in-nom de plume kien ifisser Sacerdote Giuseppe Farrugia għal Dun Ġużepp Farrugia l-Lasta, li digħi semmejt f'referenza numru 10.

²⁰ Dun Stieffu Zammit kien Kappillan taż-Żurrieq u laħaq l-ewwel Arcipriet ta' din il-Parroċċa meta ġiet mgħollija għad-din jidher fl-1893.

²¹ Ara: "Kif bdiet il-Pika bejn San Ġużepp u San Anard f'Hal Kirkop", Artiklu ta' Dr. Simon Mercieca, li qed jiġi ppubblifik f'din il-pubblikkazzjoni stess.

²² Għal iżjed informazzjoni dwar Mons. Mikiel Barbara D.D. ara “Poežija ta’ Monsinjur Mikiel Barbara lill-Arċisqof Pietru Pace”, Prof. Horatio C. R. Vella, Ktieb tal-Festa San Ġużepp Hal Kirkop, 2013, Paġni 153-160.

²³ Dawn l-ittri jikkonfermaw it-tifsila originali li kien fiha l-Festa ta’ San Ġużepp, li minkejja li kienet waħda sekondarja, xorta kien isir kollex kif suppost fit-Te Deum u t-Tranżulazzjoni f’Lejliet il-Festa u bit-Tridu jibda mill-Erbgħa. Dawn il-funzjonijiet intlaqtu mill-Konċilju Reġjonali tal-1935.

²⁴ Il-laqmijiet originali *Tal-Ajkla* u *Tal-Istilla* bdew miż-żewġ Cappelli tal-mužika Nani u Buġeja rispettivament. Fil-Belt dawn ġew adottati mill-Baned La Valette u King’s Own. F’Haż-Żebbuġ il-laqmijiet ukoll ittieħdu skont liema Cappella kienet

tħabbat fil-festi ta’ San Filep u San Ġużepp. F’Hal Luqa ma jidhix li kien hemm dan il-każ u anqas f’Hal Kirkop peress li ż-żewġ festi kienu mmexxija mill-Cappella Buġeja. Aktarx li kienet il-modu taż-żmien li każin jew banda jadottaw laqam.

²⁵ ‘Il-Ħabbar Għaudci’, 13 ta’Mejju 1898.

²⁶ ‘Is-Salib’, 6 ta’Ġunju 1908.

²⁷ ‘Is-Salib’, 6 t’Awwissu 1910.

²⁸ ‘Is-Salib’, 23 ta’Marzu 1912.

²⁹ Ara Angelo Schembri f’Tliet Familji Benefatturi tal-Fratellanza ta’ San Ġużepp – Ktieb tal-Festa 2003, paġni 37-41

³⁰ Ara: “Kif bdiet il-Pika bejn San Ġużepp u San Anard f’Hal Kirkop”, Artiklu ta’ Dr. Simon Mercieca, li qed jiġi ppubblikat f’din il-pubblikazzjoni stess.